

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Proposta educativa per fomentar la igualtat de gènere a través de la literatura infantil i la Filosofia 3/18

Maria Magdalena Mateu Llompart

Grau d'Educació Infantil

Any acadèmic 2019-20

DNI de l'alumne:

Treball tutelat per Jaume Guiscafrè Danús

Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☐	☐

Paraules clau del treball: Literatura infantil, feminisme, estereotips de gènere, educació infantil, Filosofia 3/18.

RESUM

En aquest Treball Final de Grau es dissenya una proposta educativa per a una aula de 5 anys. L'objectiu principal és que els alumnes treballin la igualtat de gènere i rompin els estereotips, utilitzant el recurs de la literatura infantil (el conte). A més, la metodologia que es fa servir és la Filosofia 3/18, ja que per a aconseguir aquest canvi és necessari que els infants siguin ben conscients d'aquests estereotips i que reflexionin sobre la igualtat que volem assolir. Per tant, les activitats estan planificades per poder treballar les habilitats de pensament a través de diferents contes.

Cal dir que per a poder dissenyar aquesta proposta, s'ha fet una fonamentació teòrica per explicar el gran impacte que té la societat a l'hora d'influir sobre la formació de la identitat sexual de cada individu. Per això, l'escola ha de ser un lloc on es fomenti la igualtat de gènere, utilitzant tots els recursos que tenguí al seu abast. A partir d'aquí ens centram en la literatura infantil, un recurs molt potent per fomentar actituds en contra del masclisme i la desigualtat.

Paraules clau:

Literatura infantil, feminisme, estereotips de gènere, educació infantil, Filosofia 3/18.

ABSTRACT

In this dissertation, an educational proposal is designed for a five-year-old class. The main objective is that students work gender equality and break stereotypes, using the resource of children's literature (the story). In addition, the methodology used is Philosophy 3/18, since to achieve this change it is necessary that children are aware of these stereotypes and think about the equality that we want to reach. Therefore, the activities are planned to work the abilities of thought through different stories.

Furthermore, to design this proposal, theoretical foundation has been made to explain the great impact that society has in the influence of the formation of the sexual identity of each individual. For that reason, the school must be the place where the gender equality is encouraged, using all resources available. From there, we focus in children's literature, a powerful resource to promote attitudes against sexism and inequality.

Key words:

Children's literature, feminism, stereotypes of gender, Pre-primary education, Philosophy 3/18.

ÍNDIX

1. TEMA.....	5
2. JUSTIFICACIÓ	5
3. OBJECTIUS.....	5
4. MARC TEÒRIC	6
4.1. INFLUÈNCIA DE LA SOCIETAT EN LA FORMACIÓ DE LA IDENTITAT DE GÈNERE	6
4.2. IMPORTÀNCIA DEL REFERENT ADULT EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT.....	8
4.3. PER QUÈ HEM DE FOMENTAR LA IGUALTAT DE GÈNERE A L'ESCOLA?.....	9
4.4. IMPORTÀNCIA DE LA LITERATURA INFANTIL A L'ETAPA D'EDUCACIÓ INFANTIL	11
4.5. ANÀLISI DEL SEXISME EN LA LITERATURA INFANTIL.....	13
4.6. TREBALLAR EL PENSAMENT CRÍTIC A TRAVÉS DE LA FILOSOFIA 3/18	16
5. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ.....	18
5.1. INTRODUCCIÓ.....	18
5.2. CONTEXT D'APLICACIÓ.....	18
5.3. METODOLOGIA.....	19
5.4. DESENVOLUPAMENT DE LA PROPOSTA	20
5.5. AVALUACIÓ	37
6. CONCLUSIONS	38
7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	39
8. ANNEXOS	41
8.1. ADAPTACIÓ “NA TRICAFALDETES”	41
8.2. LLISTA D'OBRES LITERÀRIES PER TREBALLAR EL FEMINISME.....	44

1. TEMA

El tema que tractarà aquest treball serà el foment de la igualtat de gènere a través de la literatura infantil.

2. JUSTIFICACIÓ

La temàtica sorgeix a partir de la situació actual de la societat: la desigualtat de gènere. Aquesta fomenta uns estereotips que els infants d'ambdós sexes van adquirint des de ben petits, els quals resulten perillosos perquè ens porten a "etiquetar". Els anam aprenent a partir dels mitjans de comunicació, la publicitat, la família..., és a dir, de l'entorn que ens envolta. No només perjudicaran les dones, sinó també els homes perquè "se'ls nega el món de l'afectivitat, de l'expressió i gestió dels sentiments, valors característics de la figura femenina" (Landa, 2011).

Un entorn que ens mostra aquests rols de gènere és la literatura, i segons Colomer (2013) el folklore suposa la primera etapa literària que viuen els infants i hi està molt present. Molts models masculins i femenins que trobam a llibres infantils i juvenils segueixen emprant estereotips sexistes (Landa, 2011). Cal dir que alguns autors s'adonaren d'això i intentaren modificar-ho, però la majoria de les noves protagonistes femenines estaven enfocades a assimilar els atributs masculins (agressivitat, intel·ligència, bona forma física, valentia, etc.) sense deixar de banda certes característiques tradicionalment femenines (bellesa, sensibilitat, bondat, etc.) (Fernández, 2013).

Per concloure aquesta justificació, hem de tenir ben present que la literatura ens mostra com ha avançat i ha retrocedit el progrés social respecte a la discriminació de la dona. Ara vivim un moment en què la figura femenina es va construint en un context sexista, per això, són molts els homes i dones que cerquen referents i realitats noves per poder fonamentar-ho. Per tant, des de l'educació hem de fomentar i impulsar aquest canvi i aquesta innovació a través d'una visió crítica i una formació de qualitat per poder unir-nos a la lluita contra desigualtat. "Una ideologia patriarcal i sexista mil·lenària exigeix una vigilància i una lluita constants" (Landa, 2011).

3. OBJECTIUS

GENERALS:

- Exposar l'impacte educatiu que té la literatura a l'etapa infantil.
- Presentar la situació de desigualtat de gènere i de quina manera ens arriba.
- Treballar l'àrea del coneixement de l'entorn del currículum d'educació infantil.

ESPECÍFICS:

- Analitzar els rols de gènere dels personatges de la literatura clàssica infantil.
- Investigar diferents autors que parlen sobre sexisme a la literatura infantil.
- Fomentar la igualtat de gènere amb la literatura a través d'una proposta educativa.
- Fomentar un esperit crític respecte si les obres literàries més actuals segueixen usant estereotips de gènere.
- Treballar les habilitats de pensament a través de la temàtica dels estereotips de gènere.
- Fer una recerca i un llistat d'obres feministes per poder emprar a educació infantil (poesia, contes, teatre...).

4. MARC TEÒRIC

4.1. Influència de la societat en la formació de la identitat de gènere

En la societat actual encara tenim presents “restes de sexisme derivats del sistema patriarcal” (Abad, 2014). Podem definir el concepte de sexisme, segons García (2001), com totes “aquelles actituds que introducen la desigualdad y la jerarquización en el trato que reciben los individuos sobre la base de la diferenciación sexual”. Per tant, estam envoltats d'un entorn on hi ha presents aquestes actituds que fomenten desigualtat entre homes i dones, és a dir, una diferència de les oportunitats, del tracte, dels rols, etc., que s'aniran transmetent generació rere generació.

Tot comença d'ençà que som ben petits, quan tot és nou i desconegut i anam adquirint aprenentatges a través de les experiències que anam vivint. La societat s'encarrega de determinar allò que és adequat o no i, com a conseqüència, els nins i les nines són tractats de forma diferent. A partir d'aquí, s'anirà construint la **identitat de gènere**, és a dir, a partir de les relacions entre l'infant i els adults referents (Elorza, Iturbe i Puertas, 2014). Això s'ha de relacionar amb el concepte de **gènere**, el qual és un aspecte cultural que es va construint, no és innat de naixement ni és universal (García, 2001); i que no s'ha de confondre amb el terme

“sexe”, que fa referència a la part biològica de l'ésser humà (específicament a la diferència dels òrgans sexuals que tenen els homes i les dones). Així que els infants van elaborant aquesta identitat d'acord amb la societat – de desigualtat –, en la qual el sexe femení s'emporta la pitjor part. (Abad, 2014). Aquesta part negativa es dona per l'estatus d'inferioritat i la gran pressió que s'associa amb el sexe femení, respecte del masculí; per exemple, el cànon de bellesa femení (estar primes, importància del maquillatge, sense arrugues ni imperfeccions, ben vestides...), la pressió de ser mare en un futur, el tractament de la dona com a objecte sexualitzat (per part de la publicitat) i altres exemples que es troben en el dia a dia.

Doncs, quins són els rols de gènere que propicien la desigualtat? Per una part, el sexe femení és associat amb actituds de sensibilitat, de docilitat, de cura de les altres persones... I, per una altra part, al sexe masculí se'l relaciona amb actituds de força, d'independència, de gust per a l'acció... Per tant, a causa d'aquests rols establerts per la societat, es transmeten els **estereotips de gènere** (Abad, 2014). A més, la societat ja espera que actuem com a dones i homes, generant certs “codis de comportament” (Vintró, 2008). Com ja dèiem abans, aquí és quan els infants són tractats de manera diferent, d'acord amb aquests “papers”, els quals s'associen a cada sexe respectivament. D'això s'encarreguen els mateixos adults, és a dir, els models i els referents dels infants, que ja tenen assimilats inconscientment i conscientment aquests estereotips de gènere.

Per poder canviar aquesta part de la societat s'ha de fomentar la **identitat igualitària**, però per aconseguir-ho caldrà superar “las desigualdades de género y los estrechos márgenes de la heterosexualidad normativa” (Elorza, Iturbe i Puertas, 2014). Aquest darrer terme fa referència a aquella societat que determina que tothom és heterosexual i la resta d'identitats són inferiors. És necessari un treball de consciència i reflexió sobre quins prejudicis tenim respecte a la identitat de gènere, i per això s'ha de tenir un pensament crític per fer front a les idees que pressuposen que la diversitat és un factor d'inferioritat. “Se trata de no dar las cosas por supuestas, de no seguir aceptándolo todo porque es lo considerado “normal”, si creemos que no es justo ni razonable” (Vintró, 2008).

És important, doncs, començar a treballar aquests temes amb els més petits, ja que és en aquest moment quan s'estableixen les primeres relacions que portaran els infants a unes certes conductes i seran les bases des d'on construiran les seves creences i actituds (Elorza, Iturbe i Puertas, 2014). Per tant, si des de la infància es fomenten comportaments d'acord amb la

identitat igualitària, serà més difícil que els estereotips de gènere tinguin la força que fins ara han tingut dins la societat. Una via seria a través de la promoció d'un joc neutre, sense estereotips i amb un tractament igualitari dels infants; per exemple, en el joc simbòlic de la cuina (que tinguem una estètica neutra), no només “cuinen” les nines, sinó que també ho fan els nins; normalitzant així una situació quotidiana que en molts casos amaga un estereotip (la dona és qui s'encarrega de cuinar per a la família).

4.2. Importància del referent adult en la construcció de la identitat

La societat és la que exerceix influència en la identitat que elaboram les persones, però, com ja s'ha esmentat anteriorment, tot aquest procés comença a la infància. Però els infants necessiten algun canal o alguna via per rebre la informació necessària per construir la seva identitat de gènere. La qüestió és: quin serà el canal que exerceix aquesta influència als més petits? Doncs, el primer agent socialitzador, per excel·lència, és la **família**, ja que és qui cobreix les seves necessitats bàsiques perquè pugui créixer amb un ple desenvolupament físic i psicològic. Així que és dins el context familiar on l'infant va assolint un paisatge sentimental i afectiu a partir del seu referent adult, que continuarà a l'escola i després en el context social (els mitjans de comunicació, les tecnologies, els contes, les cançons, el carrer...). A partir d'això, es construiran moltes idees i creences relacionades amb una gran varietat de temàtiques socials: cànons de bellesa, l'amor, l' enamorament... que influiran a la pubertat i a l'adolescència (Elorza, Iturbe i Puertas 2014). Una d'elles serà la identitat sexual, que l'infant construirà a partir d'allò que facin els seus models (pares). Per tant, l'infant considerarà el que és masculí en allò que faci la seva figura paterna, i femení en allò que faci la materna (Abad, 2014). D'aquesta manera, si a casa es donen comportaments i actituds de desigualtat, el nin o la nina considerarà que ha de ser així; per exemple, si el pare és qui només fa les tasques de manteniment de la casa (fusteria, fontaneria, etc.) l'infant aprendrà que els homes són els únics capaços de fer-ho; o si és la mare que només s'encarrega de netejar la casa i cuinar, l'infant aprendrà que això és només tasca de les dones i no dels homes.

Encara que l'etapa d'educació infantil – tant el primer, com el segon cicle – no és obligatòria, la major part d'infants són escolaritzats al segon cicle. Per tant, una vegada els nins i les nines entren dins el **context escolar**, apareixen nous agents socialitzadors: els mestres, que es converteixen en els seus nous referents. A més, el període de 3 a 6 anys esdevé una etapa sensible per assolir múltiples aprenentatges, dels quals un d'ells també és la construcció de la

identitat sexual. El motiu és clarament perquè s'identifiquen amb els models adults i ho van assimilant als seus coneixements a través del joc simbòlic, és a dir, a través d'aquest fan les assignacions socials corresponents (Abad, 2014). Aquestes assignacions les identifiquen a través dels seus models: pares i mestre.

Cal dir que segons Abad (2014) “el profesorado, como agente social, tiene interiorizados los estereotipos sociales” i tot això es troba dins el currículum ocult que implica: les expectatives que es tengui de l'alumnat, les creences, el tracte amb els infants, etc. D'aquesta manera, si el mestre o la mestra tenen interioritzats certs estereotips de gènere, no fomentarà que els nins i les nines construeixin una identitat igualitària. A més, és important que l'escola doni exemple de dones i homes amb rols flexibles i igualitaris, perquè els infants puguin tenir models rics d'identificació i contrarestin les influències dels mitjans de comunicació, que aporten idees estereotipades. Això possibilitaria, per exemple, reduir l'agressivitat i la competitivitat dels nins; augmentar la seguretat i l'autoestima de les nines; i fomentar l'educació emocional d'ambdós sexes (Abad, 2014).

Les actituds que han de tenir els referents dels infants (pares i professorat) han de ser aquelles que promoguin el benestar personal, ja que és imprescindible per sentir-se important i fer sentir important la resta; i també ha d'haver-hi d'un respecte mutu, de generositat o flexibilitat (Karrera, Soroa i Bereziartua 2014). Aquesta darrera actitud s'ha de tenir en compte per no tenir una postura rígida i estar obert a nous plantejaments i aprenentatges que sempre enriqueixen els nostres coneixements.

Finalment, si concloem que tant els pares com el professorat són els models dels infants sobre la identitat de gènere, és vital que allò que transmetin ambdues parts sigui coherent i no contradictori. Per tant, és important que existeixi una coordinació entre escola-família per fomentar comportaments positius cap a la igualtat de gènere (Karrera, Soroa i Bereziartua 2014).

4.3. Per què hem de fomentar la igualtat de gènere a l'escola?

Seguint dins el context escolar, Elorza, Iturbe i Puertas (2014) diuen que aquest esdevé la primera oportunitat perquè els infants aprenguin a expressar-se lliurement, és a dir, a elaborar sentiments cap a les companyes i als companys, a gaudir i a relacionar-se de forma igualitària.

Per tant, estam parlant del moment que els infants es relacionen amb els seus iguals i això implica una convivència, la qual ha de tendir a ser positiva. Aquí és on l'infant pot actuar a partir de les seves experiències (d'allò que ha vist i après) i reflectir els comportaments i actituds dels seus referents. D'aquesta manera, el conjunt de l'alumnat esdevé una font de múltiples conductes, les quals ens porta a la diversitat, que s'ha de presentar com un factor enriquidor (Karrera, Soroa i Bereziartua, 2014).

A més, és en el segon cicle d'infantil quan el joc esdevé compartit (per parelles, petit grup), és a dir, l'infant deixa de fer un joc tan individual, pel fet que comença a interessar-se en les relacions socials amb els seus iguals. D'aquest canvi apareixen els conflictes entre els infants, ja que l'egocentrisme provoca que es centrin en ells mateixos i siguin egoistes; per exemple, a l'hora de compartir alguna joguina o quan hi ha alguna agressió física (per falta de saber posar paraules del que senten). Així que l'escola ha de ser el lloc que afavoreixi valors, actituds i comportaments que portin a la igualtat i als bons tractes. Hem de ser ben conscients que són els adults els responsables de fomentar-ho a través del diàleg i sense imposicions. Si ho aconseguim a través d'uns límits infranquejables, l'escola serà el lloc per poder prevenir l'exclusió i el domini que es puguin produir entre els nins i les nines; i finalment acabarem amb qualsevol manifestació de maltractament (Elorza, Iturbe i Puertas 2014). Aquests límits han d'estar ben clars i definits perquè els docents i els alumnes no sobrepassin i puguin gaudir d'una bona convivència.

El concepte que hem de tenir ben present a nivell de centre és el de **coeducació**, que Abad (2014) ho defineix com "la intervenció educativa tendente a la eliminació de discriminació por sexo, a la superación de los estereotipos que encorsetan a hombres y mujeres". A més, aquest aspecte intenta aconseguir manifestar models, en ambdós sexes, que fomentin aquesta igualtat a través de la cooperació i la comunicació. S'ha de considerar la igualtat de gènere com un criteri pedagògic important a l'hora d'avaluar i escollir els recursos que fem (Karrera, Soroa i Bereziartua, 2014). Si aconseguim que les escoles treballin amb aquest tipus de filosofia, podrem equilibrar i reforçar en les nines, que siguin més valentes, decidides i amb bona autoestima; i en els nins, que siguin més tendres, que expressin els seus sentiments i solucionin els conflictes pacíficament. Hi ha moltíssimes maneres de treballar-ho; per exemple, treballar contes feministes que transmeten valors positius o fer una crítica del sexisme dels contes populars a través del diàleg (Abad, 2014).

Finalment, si volem educar en valors d'igualtat és vital atendre la part emocional, és a dir, l'educació sentimental dels infants. Es tracta, doncs, de treballar què sentim, saber el que ens agrada i el que no, per ser més conscients de les nostres possibilitats i aprendre a respectar les diferències dels altres. Així es fomentarà l'empatia i la imatge positiva d'un mateix (Karrera, Soroa i Bereziartua, 2014).

4.4. Importància de la Literatura Infantil a l'etapa d'Educació Infantil

La literatura infantil és un recurs que sempre s'ha emprat dins la societat. Cal dir que ha estat en aquestes darreres dècades que ha agafat una gran força, gràcies a la difusió que n'ha fet la **premsa**. A finals del segle XIX i principis del segle XX, les revistes (com *El mundo de los niños*) s'encarregaren de mostrar contes, faules i poesies, ja que eren ben conscients que la literatura infantil podia convertir-se en un mitjà d'educació informal. Tot i així, no tothom tenia els mitjans econòmics per poder accedir a aquestes publicacions, provocant una limitació de destinataris d'aquests recursos (Payà i Cercós, 2017). Per tant, ens trobam amb una part de la població que no té un accés a la literatura infantil escrita.

És important tenir en compte què ens aporta i provoca la literatura, per així argumentar el seu gran poder i enriquiment. A continuació s'exposen, segons Payà i Chamorro (2017), els motius més destacats:

- És tot un **procés de pensament** i de solucions de problemes, en els quals estan involucrats coneixements previs, hipòtesis, anticipacions i estratègies per interpretar les idees (Puente, p. 21 1992, citat a Payà i Chamorro 2017).
- A partir de les obres literàries, ens transmeten **valors** que es troben en la vida diària i en els costums d'una comunitat.
- Es comporta com un **instrument socialitzador** (Colomer p. 204 2005, citat a Payà i Chamorro 2017), ja que, fent referència al punt anterior, també ens aporta coneixements sobre els costums i la cultura d'un poble. Per tant, es tracta de la **tradició oral** d'una determinada comunitat (història, ciència, creences, cultura...), que enriqueix el vocabulari, la creativitat i la imaginació (Morón, 2010).
- Té una gran **importància pedagògica**, ja que els infants gaudeixen i això els acostarà a la lectura i els motivarà a ser futurs lectors (Fuster i Molina 2016, citat a Payà i Chamorro 2017).

Cal dir que en les obres literàries, segons Morón (2010), hi ha diversos aspectes a tenir en compte:

- Els **temes** permeten conèixer llocs i persones diferents. Això genera un estímul per a la curiositat i la imaginació de l'infant. A més, suposa un augment del seu vocabulari i fomenta així el seu desenvolupament intel·lectual.
- Els **personatges** són molt beneficiosos per a l'autoconeixement perquè l'infant s'identifica amb ells (especialment els que representen el bé). També, podem trobar obres en què es reflecteix que tot acte té una conseqüència, a partir de les accions dels diferents personatges.
- Els infants comencen a conèixer el **llenguatge** a través de la paraula, del ritme, dels símbols, etc. Tot això és beneficiós pel fet que ajuda en la maduració de la motricitat, a despertar l'enginy, afavoreix l'adquisició del llenguatge parlat, estructura la memòria... A més, els mateixos infants neixen amb una predisposició humana cap a les paraules, per la necessitat de representar el món, per ordenar totes les idees, per expressar sensacions, etc. Finalment, la literatura ajuda els infants a dominar estructures de més simples a més complexes del llenguatge, és a dir, de forma escalonada i jerarquizada (Colomer, 2005).
- A les obres literàries es mostren una gran varietat d'**emocions** que serveixen perquè l'infant es senti molt més proper amb la història i amb els personatges i identifiqui les seves pròpies per desenvolupar-se i interpretar-les.
- Relacionat amb el punt anterior, la literatura permet que l'infant es formi una **opinió** sobre les actituds i les situacions que esdevenen en les diferents històries, per després aplicar-la i relacionar-la amb la pròpia experiència.

Cal dir que també s'han de tenir en compte les tres funcions de la literatura que enumera Colomer (2005):

- 1) La literatura és la porta per endinsar-se en l'**imaginari**, és a dir, tots aquells "símbolos y mitos que los humanos utilizan como fórmulas tipificadas para entender el mundo y las relaciones sociales". Doncs ens permetrà emprar aquestes imatges i temes – que provenen d'obres literàries – per tenir diferents punts de vista de la realitat o donar forma als somnis.
- 2) La literatura ens permet aprendre els **models narratius i poètics** que cada cultura té.

- 3) També, ajuda a ampliar el **diàleg** entre la comunitat i els infants per definir com és el món o com voldrien que fos aquest. Però, a l'hora d'identificar les imatges o allò que fan els personatges, no només hem de tenir en compte el que es veu, sinó tots aquells valors que atribuïm (per exemple, el bé i el mal).

Un altre punt a tenir en compte és la **importància de l'adult** a l'hora de difondre la literatura als infants. Segons Puig, Sàtiro i Grup Iref (2000), determinen que el conte es pot fer servir com un recurs per estimular la reflexió. A través d'aquest els infants poden canalitzar sentiments, emocions, pors, dubtes, pensaments... propis de les persones que no tenen prou clar el límit entre la realitat i la fantasia. Però, hem de pensar la manera en què els infants s'introdueixen dins aquest món literari. Això serà feina dels seus referents, que com hem expressat en apartats anteriors són els pares i els mestres (en cas d'escolarització). El procés s'inicia quan neix l'infant, ja que la família li transmet cançons i narracions, és a dir, formes poètiques i de ficció. D'aquesta manera, si coneixen i tenen aquest recurs al seu abast a partir de la primera infància, resultarà d'allò més beneficiós per tenir un futur èxit en la comunicació escrita i l'ajudaran a construir la seva identitat i la del seu entorn. Així doncs, tant la família com l'escola tenen la responsabilitat de ser els guies d'aquest procés, que implicarà conèixer la literatura de qualitat per poder fer-la arribar als infants (Colomer, 2005).

En definitiva, com diu Orquín (p.15 1989, citat a Etxaniz 1989), “la literatura tiene un extraordinario poder de sugestión y todo un gran lector sabe en qué medida los personajes de ficción han conformado su propia vida, su manera de sentir i de pensar (...)”. Per tant, escriure Literatura Infantil és una tasca seriosa, tant com la dels adults, perquè serà el primer contacte literari que tindrà l'infant i perquè és un recurs que aporta coneixement del món i fomenta el desenvolupament de la personalitat, la creativitat i la visió crítica (Díez, Brotons, Escandell i Rovira, 2016).

4.5. Anàlisi del sexisme en la Literatura Infantil

La literatura esdevé un reflex del món per als infants, ja que, poden reproduir actituds, entendre la realitat que els envolta i també el paper que duen a terme dins la societat. A més, les obres literàries, com ja s'ha esmentat a l'apartat anterior, influeixen en la formació de valors i de rols socials. Quan establim contacte amb la literatura es posa en marxa un procés d'interiorització de coneixements, dels quals podem destacar allò que la societat considera

correcte i incorrecte (Ros p.331 2012, citat a Payà i Chamorro 2017). Per tant, si un infant només ha llegit els contes clàssics (*Ventafocs* o *Blancaneu i els set nans*), els arriba cert missatge: “les dones són bones, submises i obedients; o cruels i perverses i reben un càstig per això”. A més, pel que fa als prínceps, són aquells que despertaran les princeses adormides, qui viuran certs perills i venceran els seus enemics per salvar la seva estimada. A partir d’aquests papers podem concloure que s’estableixen uns rols de gènere totalment estereotipats i desequilibrats (Vintró, 2008).

A través dels llibres infantils arriba als més petits la cultura de la societat, inclosos els papers de gènere. La manera en què les obres literàries representin els rols dels personatges influiran la imatge que vagin construint els nins i les nines, per després desenvolupar el seu paper dins la societat (García, 2001). Vegem a continuació, segons Vintró (2008), quins són els rols que representa cada sexe dins les obres literàries clàssiques:

- **Personatges femenins:** solen ser símbol del treball domèstic i de la cura dels infants. A més, les mares són personatges secundaris que sempre es troben a casa, disponibles i atentes per fer neta la llar i tenir cura de la seva família. També se les relacionen amb la debilitat i sensibilitat, pel fet que solen mostrar les seves emocions i els seus sentiments, especialment quan ploren (els homes mai ho fan). Per tant, les nines que s’identifiquen amb aquest model de referència (perquè la societat les accepti), seran ingènues, porugues i passives. En canvi, si opten per un paper més actiu i autònom poden arribar a no ser acceptades socialment i se les marginarà.
- **Personatges masculins:** se’ls associa amb el lideratge, l’autoritat i la presa de decisions. A més, són els que “vencen” algú o alguna cosa; i “descobreixen i desxifren” algun enigma. Cal dir que la figura paterna sol estar absent en la criança dels fills, ja que és la mare qui s’encarrega d’això. D’aquesta manera, els nins que accepten aquest model de referència seran valents, intuïtius i rebels i viuran aventures que els recompensaran els pares. En canvi, si això és viscut per una nina, la família (seguint aquest model) ho rebutja completament perquè creuen que l’infant adopta rols masculins i implicarà una menor feminitat.

Tot i tenir aquesta literatura sexista, a principis dels anys setanta es varen començar a fer estudis i crítiques sobre els contes de fades i d’altres, perquè hi ha una manca representació de nines i dones, i les que hi havia eren retratades com personatges passius i estereotipats. Per això,

a finals d'aquesta època va aparèixer “la literatura de les dones” que volia visibilitzar les dones escriptores (per exemple, Louisa M. Alcott, autora de “Little Women” o Frances Hodgson Burnett, autora de “The Secret Garden”) i reeditar les seves obres oblidades. També, “desde la década de los ochenta, diversas organizaciones y publicaciones promovieron la adopción de reglas sobre el uso no sexista del lenguaje, y más recientemente, sobre contenidos no sexistas” (Espín i altres 1996, citat a García 2001).

Altres estudis a tenir en compte són els que analitzen la literatura infantil i conclouen que hi ha un domini de la figura masculina, és a dir, els personatges femenins són menys freqüents; afegint que també es troben estereotipats. A més, Singh (1998) sosté que els lectors solen identificar-se amb les característiques dels personatges. Per tant, si reduïm d'aquesta manera la figura femenina, provocam una limitació a l'hora que les nines s'identifiquen i trobin el seu lloc en la societat. Per tant, estam parlant d'una restricció d'ambdós sexes perquè només es mostren uns rols desiguals i estereotipats, i això impedeix que es desenvolupi la diversitat de gènere (García, 2001). A més, segons Rodari (1997, citat a Payà i Chamorro 2017), els infants necessiten uns models a imitar, és a dir, trobar-se amb uns personatges coneguts, per així afavorir el seu desenvolupament i descobrir el món que els envolta. Així doncs, necessiten models rics, variats i igualitaris per fomentar una igualtat de gènere.

Hem de tenir en compte que els infants no només reben els estereotips de gènere a través de la literatura, també intervenen altres factors. Però, com diu l'estudi de Wing (1997, citat a García 2001), el text – ben escollit – té el poder d'augmentar la consciència dels infants sobre l'existència d'aquesta desigualtat de gènere i, a través del diàleg, poden aprendre a expressar les seves opinions i els seus sentiments i aprendre a escoltar. També, és important no deixar de banda els llibres tradicionals amb actituds sexistes perquè es poden emprar per ajudar els nins i les nines a identificar els missatges estereotipats implícits, però tenint en compte sempre que hi hagi un respecte del gènere (García, 2001).

Per concloure, la manera en què contem els relats ha de conduir-nos a tenir la possibilitat de discutir allò que diem, i per tant, tenir llibertat d'opinió i afavorir el pensament crític. També, és veritat que les editorials estan fent canvis positius a favor de la igualtat, però encara queda molt de camí per aconseguir-ho, ja que abans han de canviar altres aspectes de la societat. Així que l'educació és la primera passa i la que té més força per fer un canvi de tots aquests prejudicis

de gènere. D'aquí la gran importància de la consciència d'incidir en l'eliminació dels estereotips en els texts i en els educadors (Vintró, 2008).

4.6. Treballar el pensament crític a través de la Filosofia 3/18

Per acabar aquest bloc teòric, hem d'introduir i explicar en què consisteix la **Filosofia 3/18**. El motiu pel qual l'esmentam és perquè hi ha un gran interès per treballar la literatura sexista i la desigualtat de gènere mitjançant el desenvolupament del pensament crític. Aquest serà possible gràcies a aquesta proposta, consultada en el llibre "Tot pensant: recursos per a l'educació infantil" (Puig i Sàtiro, 2000).

Segons Puig i Sàtiro (2000), la Filosofia 3/18 té la finalitat de treballar les habilitats de pensament en els nivells d'infantil, primària i secundària, per poder formar ciutadans que pensin i parlin raonablement mitjançant el treball de les àrees de comprensió, d'anàlisi i de solucions de problemes. Es tracta de desenvolupar la capacitat de pensar i reflexionar sobre temes diversos: identitat, llibertat, veritat, etc.; i proporcionar certes eines per millorar la capacitat de judici. Aquestes són les principals **habilitats** que treballen (Puig i Sàtiro, 2000):

- Habilitats de recerca: informen sobre el món (formular hipòtesis, observar, narrar, descriure, etc.).
- Habilitats de conceptualització: es posen en marxa quan interioritzam els coneixements i els posam noms (fer preguntes, classificar, clarificar, definir, etc.).
- Habilitats de raonament: serveixen per ampliar el coneixement emprant la raó (justificar hipòtesis, argumentar, establir relacions de causa i efecte, etc.).
- Habilitats de traducció: serveixen per explicitar, aplicar o formular el resultat del coneixement (del dibuix a l'oralitat, del ritme al ball, de l'oralitat al text, etc.).

A més, la Filosofia 3/18 es proposa tres grans **objectius** (Puig i Sàtiro, 2000):

- Potenciar i afavorir el desenvolupament de les capacitats, respectant la diversitat i les diferències de l'alumnat.
- Compensar les desigualtats socials i culturals.
- Preparar per a l'escolaritat obligatòria, és a dir, donar totes les eines acadèmiques i personals que els facin falta.

Però, per què donar tanta importància al **pensar**? Com bé exposen Puig i Sàtiro (2000), és vital que els infants sàpiguen interpretar allò que els envolta per donar un sentit i una explicació. A més, hem d'evitar donar les coses fetes i que només obeeixin, com si es tractessin d'uns autòmats; per tant, hem d'estimular el pensament i crear un ambient que fomenti la crítica i posar en dubte allò que es dóna per fet. Cal dir que pensar és una capacitat que necessita exercici i entrenament, ja que no es pot desenvolupar d'altra manera. Un altre punt és "**pensar per si mateix**", és a dir, que cada un tengui el seu propi judici i no es deixi endur pel que diuen les masses, per així crear la seva visió sobre el tipus de persona que vol ser i el món en el qual vol viure. Si no aconseguim això, seran els altres que pensaran per ell. Clarament, es pot relacionar amb la temàtica de la desigualtat de gènere, ja que si no mostrem la realitat i no treballam aquesta visió crítica sobre la situació actual, és molt difícil que es pugui originar un canvi.

Per poder fomentar el pensament crític no s'han de deixar escapar les oportunitats en què es manifestin admiració, curiositat, dubte, incertesa, etc. Els moments més idonis per aprofitar-los a l'aula és el dels jocs, dels contes i de les arts (però en aquest document només ens centrarem en la part de la literatura). També, en aquestes situacions, s'han de tenir en compte tres blocs que s'interrelacionen (Puig i Sàtiro, 2000):

- L'adquisició i el perfeccionament del **llenguatge** verbal i el treball en diversos llenguatges.
- La descoberta d'un mateix, per crear la pròpia **identitat** (sense estereotips ni desigualtats de gènere).
- La descoberta de l'entorn natural i social, per poder analitzar i tenir un esperit crític d'allò que succeeix en el **món** (en el nostre cas, sobre la desigualtat que existeix a la societat).

L'eina principal que hem d'emprar els docents amb l'alumnat és el **diàleg**, ja que és l'instrument que usam per comunicar-nos. És a l'etapa d'infantil que s'ha de començar a fomentar perquè permet ordenar i aclarir el pensament. Perquè sigui possible, el **docent** ha d'abandonar el seu rol autoritari i fer desaparèixer el professor que ho sap tot. Un cop ho ha aconseguit, ha d'adoptar un paper de guia i que potenciï el pensament de l'alumnat, per exemple, formulant preguntes provocadores als alumnes sobre la temàtica de la desigualtat de gènere. Cal dir que l'**ambient** és un altre factor important i s'ha de tenir cura per poder aconseguir un clima de confiança en el grup-aula. Això significa assegurar el respecte i la

tolerància de les opinions de tothom i només permetre tensions quant a les divergències intel·lectuals. A més, s'han d'evitar factors de distracció que dificultin mantenir l'atenció i l'escolta; per tant, no s'han de superar els 15-20 minuts a l'hora de mantenir converses. També és convenient eludir moments d'excitació i aconseguir que tots es sentin còmodes i es vegin les cares (seure en rotllana, per exemple) (Puig i Sàtiro, 2000).

Per concloure, es treballarà aquesta proposta per poder desenvolupar la visió crítica dels infants sobre la temàtica de la desigualtat de gènere emprant els recursos literaris i el diàleg com a eina principal, per així poder promoure els objectius i les finalitats que segueix la Filosofia 3/18.

5. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ

5.1. Introducció

A continuació es presentarà una planificació d'una proposta educativa, dirigida a l'etapa d'Educació Infantil, per treballar els estereotips de la desigualtat de gènere i reflexionar sobre aquests. A més, es pretén utilitzar la literatura infantil (especialment, el conte) com a recurs principal i la Filosofia 3/18 com a metodologia per fomentar i treballar les habilitats de pensament (moltes de les activitats s'inspiren en el llibre *Tot pensant*).

Cal dir que la proposta no es durà a terme en un context educatiu real, sinó que serà més aviat una programació d'activitats que s'intentarà ajustar al màxim a la realitat perquè sigui possible emprar-la en un futur.

5.2. Context d'aplicació

La proposta educativa està dirigida a una aula de 5 anys que comptarà amb 20 alumnes (cas hipotètic). Consideram que és un moment en què els infants ja tenen una gran quantitat de vocabulari. Això possibilitaria que les activitats programades d'aquesta proposta puguin ser enriquidores (tant per a la mestra com per al mateix alumnat), ja que hi ha una gran importància del diàleg. A més, com ja s'ha esmentat a l'apartat del marc teòric, és vital estimular i fomentar les habilitats de pensament per poder formar ciutadans que pensin i raonin sobre allò que es troba al seu voltant (per exemple, temes com la justícia, la igualtat, la llibertat, etc.) (de Puig i

Sátiro, 2000). D'aquesta manera, les activitats han estat creades per estimular aquests aspectes esmentats.

Cal remarcar que aquest context és hipotètic, ja que la proposta no s'ha dut a terme a cap centre educatiu.

5.3. Metodologia

Aquesta proposta s'ha dissenyat per poder treballar en una aula d'infantil i oferir una perspectiva feminista i coeducadora. Aquesta visió està enfocada a eliminar qualsevol tipus de discriminació sexual i superar els estereotips de gènere (Abad, 2014). A més, s'ha de tenir en compte que els infants són els protagonistes dels aprenentatges i de les reflexions que vagin fent. Per aquest motiu, la mestra adoptarà un paper de guia d'aquest procés; per exemple, a les converses formularà preguntes provocatives per aconseguir certes respostes i reflexions dels infants.

El principal objectiu que volem aconseguir és que els alumnes rompin els estereotips que porten a la motxilla emprant la literatura infantil i la reflexió. És a través de la literatura que els infants desenvolupen la seva personalitat, la seva creativitat i la seva visió crítica (Díez, Brotons, Escanell i Rovira, 2016). A partir de les obres que es presentin, els guiarem perquè siguin conscients de la desigualtat que existeix avui dia i de la gran importància d'aconseguir la igualtat de gènere.

Cal esmentar que les activitats tindran un fil conductor entre elles, és a dir, mostraran certa relació i connexió. També és important remarcar que hi ha certa flexibilitat a l'hora d'aplicar la proposta, ja que sempre poden sorgir certs interessos dels infants que provoquin algunes modificacions (recursos materials, temporalitat, espai, etc.). En un principi, la proposta s'ha dissenyat per dur-la a terme durant un mes i mig (dos cops per setmana) i constarà de 6 activitats (algunes d'elles duraran dues sessions). L'espai que s'utilitzarà serà l'aula de referència (5 anys) dels infants.

Es donarà molta importància a la creació d'un ambient adequat i tranquil. Per això, ens acompanyarà una mascota que iniciarà i presentarà cada activitat. Es triarà un titella d'un mussol que rebrà el nom de Filo, que ens servirà com a fil conductor per iniciar les activitats

programades. Aquest recurs “permet una bona relació entre el món real i l’imaginari” (de Puig i Sàtiro, 2000) i així podem aconseguir major atenció i motivació dels infants. També servirà com a referent perquè l’alumnat relacioni el temps i l’espai amb aquest tipus d’activitats (de Puig i Sàtiro, 2000).

Un altre aspecte a tenir en compte serà l’organització de les converses. Abans d’iniciar-les, s’han de recordar i recalcar a tot el grup les normes: respectar el torn de paraula, aixecar la mà per poder parlar, fer silenci i escoltar el company que parla. Perquè sigui més fàcil d’entendre i de recordar emprarem uns pictogrames que traurem a l’hora de fer les converses (i es penjaran perquè en qualsevol moment es puguin consultar). A més, el grup s’asseurà en rotllana juntament amb la mestra, perquè així tots es puguin veure les cares.

Finalment, a l’hora de la conversa filosòfica, la mestra farà preguntes per fer reflexionar els infants. En cap moment, les respostes que donin són correctes o errònies, sinó que són el resultat d’una reflexió que l’infant ha fet per arribar a certa resposta. Per tant, s’ha de conscienciar que des del respecte totes les aportacions que es facin són vàlides.

5.4. Desenvolupament de la proposta

Activitat 1: Contam la rondalla mallorquina *Na Magraneta*.

Justificació:

Aquesta activitat està pensada per veure quins són els estereotips de gènere que tenen els infants. S’utilitzarà el recurs literari de la rondalla perquè l’alumnat es familiaritzi amb la literatura popular mallorquina. “Na Magraneta” és una de les diverses versions mallorquines que existeixen, però en altres llocs d’Europa se la coneix com Blancaneu (per exemple, en la versió dels germans Grimm). Per tant, els detalls canvien (noms, característiques dels personatges, etc.), però l’esquema argumental és quasi el mateix. Així doncs, a partir d’aquesta treballarem els estereotips que es troben darrere la història, juntament amb els que tenen els infants.

Objectius:

- Donar a conèixer una versió de la literatura popular: la rondalla.
- Treballar la comprensió lectora a través de l’escolta de la rondalla.

- Saber els coneixements previs sobre els estereotips de gènere.
- Treballar l'àrea del coneixement de l'entorn a través de la rondalla.
- Treballar les habilitats de pensament a través de la conversa filosòfica.

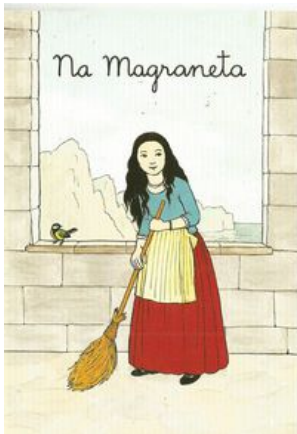
Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.

Títol: Vandring Uggla
www.ikea.com

- Conte: *Na Magraneta* (adaptació).

<https://images.app.goo.gl/5fSEujNrLHCaN Bxz7>

- Capsa de fusta amb tapa.

<https://images-eu.ssl-images-amazon.com/images/I/41QtLyVdxL. SL500 .jpg>

- Pictogrames sobre la normativa de les converses.

Aixecam la mà per poder parlar.

<https://www.pictotraductor.com/img/pictogramas/SELES1409904275523.png>

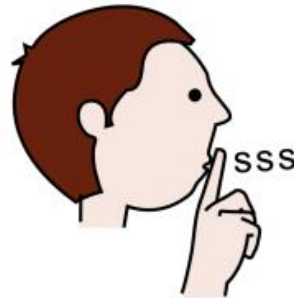
Escoltam els companys quan parlen.

<https://i.pinimg.com/originals/4b/0a/d8/4b0ad87a5e72fbb927baca1b9b671f96.png>

Param atenció i estam ben asseguts.

<https://i.pinimg.com/564x/b1/5b/60/b15b6003d56520d1d57becad6b3ebaec.jpg>

Feim silenci quan els companys parlen.

https://1.bp.blogspot.com/-FpHe_HcotwM/XXoQZyaM1HI/AAAAAAAAAGik/Tqi7jMH8OoEkmO8m1GAVCBOZntGzMILDACLcBGAsYHQ/s320/silenciar.png

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat, el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

Per començar l'activitat es mostrarà la capsa on hi haurà el titella Filo, qui els portarà el conte. Tots els materials estaran dins, ja que la mestra ho haurà preparat prèviament. El material d'aquesta serà de fusta i amb colors neutres per evitar dibuixos estereotipats que centrin tota l'atenció en aquest objecte de transició. Tot i així, és un recurs que ajudarà a crear un ambient de misteri i sorpresa i, per tant, captarà l'interès de l'infant per saber què hi ha a dins.

El conte escollit serà una adaptació d'una rondalla, *Na Magraneta*, que contarà la mestra a tot el grup. Ho farà mostrant les il·lustracions del llibre i procurant emprar un vocabulari que

sigui fàcil de comprendre. Cal dir que les imatges són un recurs important que acompanyaran l'explicació de la història i en facilitaran la comprensió.

Una vegada acabat el conte, s'explicarà que en Filo en vol parlar, però abans que comencin, se'ls mostraran els pictogrames sobre la normativa que han de complir durant la conversa (es trobaran dins la capsa). Tot i així, es tornaran a recordar quan no es compleixin.

Quan hagin entès les normes, s'iniciarà la conversa demanant si els ha agradat el conte i el perquè. En el moment que ja s'hagin donat diverses respostes es demanarà si recorden alguna història similar a aquesta (amb la finalitat que la relacionin amb na Blancaneu). Després d'això es proposarà fer un canvi de sexe de la protagonista i dels tretze lladres, qüestionant si la història seria la mateixa o hi hauria canvis. En el cas que no sàpiguen donar una resposta, la mestra els donarà un cop de mà a través de preguntes, com per exemple "Tendria el mateix nom na Magraneta?" "Es casaria amb el Rei que la salva?", "Es quedaria a viure amb els tretze lladres?", etc. A cada pregunta es demanarà una argumentació. Per tant, a partir d'aquesta proposta la mestra pot anar esbrinant quins estereotips poden percebre del conte o quins tenen ells mateixos (la conversa s'intentarà encaminar cap a aquesta temàtica). Per exemple, si un infant contesta que la versió masculina de na Magraneta s'enfronta a la bruixa i no necessita que el príncep la salvi, es podrà demanar per què no passa això en la versió clàssica.

Per concloure aquesta activitat, la mestra es fixarà si tots els infants han pogut participar i si s'han donat prou aportacions. Quan cregui que n'hi ha prou, dirà que tots els canvis que han fet de la història són molt interessants i que en Filo se'ls emportarà a casa seva perquè quan torni els prepararà una nova sorpresa.

Observacions:

Aquesta activitat constarà d'una sessió de 30 minuts.

Durant la conversa, la mestra l'enregistrarà amb una gravadora de veu i, si fos possible, hi haurà una segona docent que apuntarà i observarà les aportacions que fan els infants. Cal dir que la mestra escriurà els canvis que els alumnes aportin a la història, a través d'una esquema que s'emprarà a la següent activitat.

L'avaluació d'aquesta es basarà en l'observació de la participació i l'atenció dels infants: si han estat capaços de seguir les normes, han entès el conte, nivell de participació...

Activitat 2: Refeim la rondalla *Na Magraneta*.

Justificació:

Aquesta segona activitat ens serveix per començar a rompre els estereotips de gènere dels infants. A través de les aportacions de la conversa filosòfica anterior, podem anar construint una nova versió de la història de na Magraneta i reflexionar sobre els canvis que es van produint. A més, és una oportunitat per treballar la creativitat i la imaginació.

Objectius:

- Treballar la comprensió lectora a través de l'escolta del conte.
- Rompre els estereotips de gènere dels infants i del conte clàssic gràcies a la reflexió.
- Treballar l'àrea del coneixement de l'entorn a través de la rondalla.
- Fomentar la creativitat i la imaginació a través de la invenció d'un conte.
- Treballar les habilitats de pensament a través de la conversa filosòfica.

Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.
- Conte: *Na Magraneta* (adaptació).
- Capsa de fusta amb tapa.
- Pictogrames sobre la normativa de les converses.

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat, el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

Per introduir l'activitat mostrarem la capsa (que es va emprar a la sessió anterior) on hi haurà el titella Filo, qui ens portarà els materials necessaris d'aquesta activitat. A dins hi haurà la rondalla "Na Magraneta", els pictogrames i un esquema amb les idees per canviar la història (elaborat a la primera activitat).

Com que a la primera sessió es va treballar el conte de na Magraneta, es tornarà a contar al grup per recordar-lo. La mestra farà el contacontes de la mateixa manera que l'altra vegada, però plantejarà algunes preguntes per veure si els infants varen entendre la història i la recorden: “què va passar quan el mirall va dir que la mare no era la més bonica?” “quants lladres vivien a la casa?” “què li va passar a na Magraneta quan la mare va saber que era viva?”, etc.

Una vegada acabat el conte, es trauran els pictogrames per recordar les normes quan es fa la conversa. Després, es mostrarà l'esquema que ha elaborat la mestra i recordarà tot allò que varen dir els infants. A més, en Filo els donarà l'enhonorabona per l'enginy de les seves idees i els farà saber que com que li varen agradar molt les aportacions, li agradaria que, amb aquestes, el grup s'inventés un nou conte de na Magraneta. Per tant, amb l'ajuda de la mestra, tot el grup refaran el conte clàssic.

Una vegada hagin acabat, la mestra donarà el conte, que han fet els infants, al Filo, i així aquest el podrà llegir sempre que vulgui. El titella demostrarà als infants la seva alegria i reforçarà la feina que han fet. Llavors, l'activitat es donarà per acabada quan aquest es fiqui dins la capsa.

Observacions:

Aquesta activitat constarà d'una sessió de 20-30 minuts.

L'avaluació d'aquesta es basarà en l'observació de participació i atenció dels infants: si han estat capaços de seguir les normes, han entès el conte, nivell de participació... Per tant, la mestra procurarà que tots els alumnes hi participin mínimament.

Dies després la mestra els donarà una còpia del conte refet a cada un perquè se'l puguin emportar a casa i llegir-lo amb les seves famílies.

Activitat 3: Contam el conte alternatiu *Blancanieves y los 77 enanitos*.

Justificació:

En aquesta tercera activitat s'emprarà com a recurs literari *Blancanieves y los 77 enanitos*, que servirà per reflexionar sobre les diferències entre la rondalla i aquest conte.

L'elecció d'aquesta obra es fa perquè romp amb la tradicional història de la princesa que és salvada pel príncep i, per tant, aquest personatge és capaç de valorar-se i salvar-se a ella mateixa per ser lliure i deixar de ser la "criada" de setanta-set nans. Serà a través d'una conversa que els infants donaran les opinions sobre les dues històries (clàssica i alternativa) i també reflexionarem sobre els canvis que hi ha.

Objectius:

- Treballar la comprensió lectora a través de l'escolta del conte.
- Rompre els estereotips de gènere dels infants gràcies a la reflexió.
- Treballar les habilitats de pensament a través de la conversa filosòfica.

Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.
- Conte: *Blancanieves y los 77 enanitos*.

<https://www.anayainfantilyjuvenil.com/images/libros/grande/blancanieves-y-los-77-enanitos-album-ilustrado.jpg>

- Capsa de fusta amb tapa.
- Pictogrames sobre la normativa de les converses.

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat, el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

Es tornarà a treure la capsa, amb la qual els infants estaran familiaritzats, i ho associaran al moment en què en Filo ens porta sorpreses. Després el titella sortirà per explicar als alumnes que el conte que varen fer a la sessió anterior li va agradar molt. Per aquest motiu, en Filo voldrà

mostrar-los un conte diferent de princeses: *Blancanieves y los 77 enanitos*. Aquí la mestra els mostrarà la portada i els demanarà què pensen que serà diferent. Seguidament, començarà a contar-lo mostrant les il·lustracions als infants per acompanyar la narració, facilitant així la comprensió lectora.

En acabar el conte, es trauran els pictogrames de les normes que han de complir quan fan la conversa. Una vegada els han entesos, la mestra demanarà una sèrie de qüestions:

- Vos ha agradat el conte? Per què?
- Quina versió vos agrada més, la que vaig contar la primera vegada o la d'avui? Per què?
- Quines diferències hi ha entre l'altra versió i aquesta?
- Per què creieu que no surt el príncep/rei en el conte d'avui? Vos sembla bé? Per què?

Aquest guió de preguntes l'anirà seguint la mestra per fer reflexionar els infants i provocar certes respostes. A més, d'aquestes poden sorgir altres preguntes noves. Tot i així, pot sofrir canvis, ja que l'alumnat pot introduir altres aspectes que la mestra no havia previst en un principi i que poden ser molt interessants.

La sessió es donarà per tancada quan tots els infants hi hagin participat i s'hagin donat prou aportacions. A més, en el moment que ja no sigui possible fer més preguntes i no hi hagi noves respostes, en Filo els donarà l'enhorabona per les reflexions que han fet i se'n tornarà dins la capsa.

Observacions:

Aquesta activitat constarà d'una sessió de 20 minuts.

L'avaluació d'aquesta activitat es basarà en l'observació de la participació i l'atenció dels infants: si han estat capaços de seguir les normes, han entès el conte, nivell de participació... Per tant, la mestra procurarà que tots els alumnes hi participin mínimament. Cal dir que les aportacions que facin els infants seran anotades per la docent.

Activitat 4: Bons referents literaris.

Justificació:

En la següent activitat presentarem un conte i una rondalla on apareix com a protagonista, de cada obra, un personatge femení. A més, aquesta es converteix en l'heroïna que supera certes proves difícils. Per tant, es tractarà d'introduir un bon referent femení que té atributs com la valentia, la intel·ligència, la força, etc. (que solen estar associats amb els personatges masculins). D'aquesta manera, reflexionarem sobre si les dones també poden viure aventures, ser valentes, ser intel·ligents... com els homes i no és necessari que sempre hagin de ser salvades per un "príncep blau".

Objectius:

- Treballar la comprensió lectora a través de l'escolta d'un conte.
- Rompre els estereotips de gènere a través de la reflexió.
- Treballar l'àrea del coneixement de l'entorn a través de la rondalla.
- Treballar les habilitats de pensament a través de la conversa filosòfica.

Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.
- Contes: *Na Tricafaldetes* (adaptació pròpia) i *Daniela la Pirata*.

https://cdn.wallapop.com/images/10420/6w/yp/_/c10420p418164230/i1076298067.jpg?pictureSize=W640

- Capsa de fusta amb tapa.
- Pictogrames sobre la normativa de les converses.

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat (a les dues sessions), el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

Tot començarà amb l'arribada de la capsa d'en Filo, on hi ha els materials que s'empraran en aquesta activitat. Com sempre, sortirà el titella per iniciar la sessió i explicarà als infants què té preparat avui. Explicarà que els vol presentar a una al·lota molt valenta i molt intel·ligent, que no necessita que ningú la salvi, na Tricafaldetes. Seguidament, la mestra demanarà si algú la coneix o si aquest nom els resulta familiar. Una vegada hagin contestat, la docent començarà a contar la rondalla de na Tricafaldetes. Aquesta vegada no emprarà un llibre físic, sinó que la contarà de forma oral. Cal dir que prèviament s'haurà preparat l'adaptació del conte, resumint fragments de la història i utilitzant un vocabulari més fàcil d'entendre que el de la versió original.

Una vegada hagi acabat la rondalla, es recordaran ràpidament les normes de la conversa. Seguidament es demanarà una breu opinió de l'obra i els infants aniran aportant les seves idees i reflexions. Cal dir que la mestra prepararà un guió de preguntes per treballar les habilitats de pensament:

- Per què creieu que el pare de na Tricafaldetes fa cas a la seva dona?
- Què faríeu vosaltres si fóssiu na Tricafaldetes?
- Què canviaríeu de la història? Per què?
- Creieu que na Tricafaldetes és una heroïna? Per què?
- Poden les dones salvar-se a elles mateixes o necessiten d'un home per fer-ho? Per què?

La primera sessió finalitzarà quan tots els infants hagin fet aportacions i la mestra cregui que el tema ja no dona per a més qüestions. També es pot tenir en compte el nivell d'atenció del grup en general, és a dir, si ja es troben molt dispersos, és millor finalitzar la conversa. La manera de tancar l'activitat serà mitjançant en Filo, que els donarà l'enhorabona pel seu enginy a l'hora de contestar unes preguntes tan difícils (així es motivarà més l'infant i es reforçarà el seu esforç). Seguidament tornarà dins la capsa per donar per acabada l'activitat.

La segona sessió tornarà començar amb la presentació de la capsa. En Filo sortirà i explicarà que els personatges femenins dels contes no sempre són princeses i que poden ser moltes altres coses. Per aquest motiu els portarà un nou conte: *Daniela la Pirata*. Però, abans d'iniciar la lectura, la mestra farà preguntes als infants sobre la portada: "Com són els pirates?", "Creieu que na Daniela és una pirata forta?" "Com pot ser pirata si no té un vaixell aquí?" "Per

què creieu que està somrient?”, etc. Un cop s’hagin analitzat prou els elements de la portada, la mestra començarà a llegir el conte. Ho farà com a les altres activitats, emprant el recurs del dibuix per facilitar la comprensió lectora.

En acabar la història, es repassaran breument els pictogrames de les normes. Seguidament, se’ls demanarà què els ha agradat més de la història. A partir d’aquí, els infants faran aportacions, de les quals poden sorgir altres preguntes. Tot i així, la mestra farà servir un guió de qüestions preparat prèviament que anirà plantejant:

- Creieu que na Daniela es mereixia formar part de la tripulació? Per què?
- Què faríeu vosaltres si fóssiu na Daniela?
- I si na Daniela hagués estat un nin, el capità també l’hauria rebutjat?
- Les nines poden ser pirates? Per què?
- Quina part del conte canviaries? Per què? Com el canviaries?
- Creieu que ho fa bé el capità del Caiman Negre? Per què?
- Recordau na Tricafaldetes? Creieu que tenen històries semblants? Per què?

Aquesta segona sessió finalitzarà quan tots els infants hi hagin fet aportacions i la mestra cregui que el tema ja no dona per a més qüestions. També es pot tenir en compte el nivell d’atenció del grup en general, és a dir, si ja es troben molt dispersos, és millor finalitzar la conversa. La manera de tancar l’activitat serà mitjançant en Filo, que reforçarà les seves conductes i aportacions. Seguidament tornarà dins la capsa per donar per acabada l’activitat.

Observacions:

Aquesta activitat constarà de dues sessions de 15-20 minuts, cada una.

L’avaluació d’aquesta activitat es basarà en l’observació de la participació i l’atenció dels infants: si han estat capaços de seguir les normes, han entès el conte, nivell de participació... Per tant, la mestra procurarà que tots els alumnes hi participin mínimament. Cal dir que les respostes dels infants seran enregistrades per la docent.

Activitat 5: Presentam un referent feminista: Frida Kahlo.

Justificació:

En la següent activitat es parlarà sobre Frida Kahlo a través del conte *Petita i Gran Frida Kahlo* i del seu quadre *Las dos Fridas*. S'ha triat aquest referent perquè és necessari visibilitzar dones que al llarg de la història han fet grans aportacions científiques, artístiques, polítiques, etc.

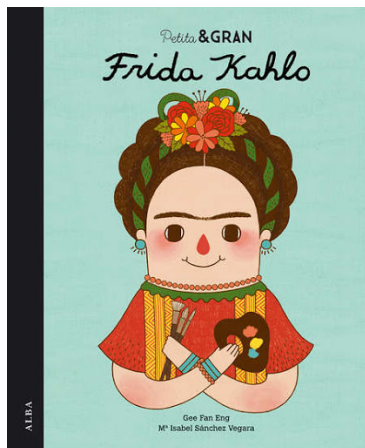
En aquest cas, destacarem la pintura de Kahlo i es presentarà al grup un dels seus quadres famosos per reflexionar. Ho faran a través de l'observació dels petits elements, dels colors, de les ombres, de les persones que hi apareixen, etc. També es faran preguntes sobre la bellesa per intentar fomentar un autoconcepte positiu.

Objectius:

- Utilitzar l'art per treballar les habilitats de pensament.
- Treballar la comprensió lectora a través de l'escolta.
- Conscienciar de la importància de la figura de la dona al llarg de la història.
- Treballar l'autoconcepte positiu.
- Fomentar la creativitat i la imaginació.

Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.
- Conte: *Petita i Gran Frida Kahlo*.

<https://lh3.googleusercontent.com/proxy/jM-J3XsNVbd151HO-zmKhrBnhgHVKopaWu6dDJx58O0Dhvv->

- Capsa de fusta amb tapa.
- Pictogrames sobre la normativa de les converses.

- Quadre *Las dos Fridas*.

Títol: *Las dos Fridas*.
 Autora: Frida Kahlo.
 Any: 1939

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat, el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

La sessió començarà amb l'arribada de la capsa i, seguidament, amb l'aparició d'en Filo. Aquest portarà un nou conte: *Petita i Gran Frida Kahlo*. El titella els explicarà que aquesta dona va existir i que vol compartir amb el grup el seu referent preferit. A més, amb aquest llibre coneixeran què va fer per ser tan important com per tenir un conte que parli només d'ella.

La mestra mostrarà la portada als infants i els farà diverses preguntes: “Què és el que vos crida més l'atenció del dibuix?”, “Algú s'imagina què va fer aquesta dona?”, “Algú coneixia aquest nom?”, etc. Una vegada hagin fet les seves primeres hipòtesis, la mestra començarà a contar el conte. Les il·lustracions seran el recurs important per entendre i conèixer bé la seva biografia. Quan s'hagi acabat, la mestra els farà preguntes per saber si han entès bé la història de Frida Kahlo:

- Què li va passar quan era petita?
- Per què havia d'estar dins el llit sense moure's? I què feia per no avorrir-se?
- Què va fer tan important?
- Vos ha agradat algun quadre que ha sortit en el conte? Quin?

També es poden fer preguntes d'opinió i sobre aspectes que els infants proposin, relacionats amb l'activitat.

La primera sessió finalitzarà quan s'hagin fet les aportacions necessàries i tots els infants hi hagin participat. Per això, en Filo els demanarà si els ha agradat conèixer la història d'aquesta dona, perquè, si és així, els prepararà una nova sorpresa per al pròxim dia.

A la següent sessió, es tornarà a treure la capsa i en Filo els recordarà quin conte va portar el darrer cop. Com que a ell li agrada molt na Frida Kahlo, els portarà una imatge del quadre *Las dos Fridas*. Abans d'iniciar la conversa, la mestra mostrarà els pictogrames sobre les normes que han de complir. Un cop acabat, la mestra els recordarà, emprant el conte, la biografia de Kahlo. Després farà preguntes, que haurà preparat prèviament. Les preguntes poden canviar, depenent dels interessos i les aportacions dels infants. Aquests són alguns exemples:

- Per què deu tenir aquest títol?
- Quin color utilitza al fons? Per què creus que l'utilitza?
- Què fan les dones? Per què creus que fan...?
- Què creus que pensen?
- Què et crida més l'atenció? Per què?
- Imagina que parlés la dona de la dreta/ esquerra, què creus que diria?
- Són la mateixa persona? Per què?
- Per què vesteixen diferent?
- Creieu que les dones són guapes? Per què?

Aquesta segona sessió es finalitzarà quan s'hagin fet les aportacions necessàries i tots els infants hi hagin participat. En Filo els felicitarà per haver pensat tant i per això estarà molt content; després s'acomiarà tornant dins la capsa.

Observacions:

Aquesta activitat constarà de dues sessions: la primera de 15 minuts i la segona de 20-25 minuts. El motiu de fer-ho en dues és perquè hi haurà major atenció en la conversa del quadre i tal vegada, més aportacions riques. Al contrari, si es fes tot el mateix dia, pot suposar una activitat massa llarga.

Pel que fa a l'avaluació, la mestra enregistrarà les aportacions de la segona sessió amb una gravadora per tenir present els infants que han participat i quines respostes han donat.

Activitat 6: Els referents femenins dels infants.

Justificació:

En aquesta darrera activitat s'ha triat el conte *La princesa vestida con una bolsa de papel* perquè la protagonista representa la figura d'heroïna. Per això, servirà d'exemple per inspirar els infants i fer-los reflexionar sobre quin referent femení proper identifiquen amb aquest personatge.

Cal dir que també es treballarà la lectoescriptura, ja que molts infants tenen cert interès en les lletres i resulta un moment idoni per practicar-la.

Objectius:

- Treballar les habilitats de pensament a través de la conversa filosòfica.
- Rompre els estereotips de gènere.
- Fomentar una visió feminista i coeducadora.
- Treballar la comprensió lectora a través de l'escolta.
- Iniciar els infants en la lectoescriptura.

Recursos:

- Titella: Filo, el mussol.
- Conte: *La princesa vestida con una bolsa de papel*.

<https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/912X2aLKHIL.jpg>

- Capsa de fusta amb tapa.

- Pictogrames sobre la normativa de les converses.
- Fotografies dels infants.
- Cartolines A4 i A3, llapis i pintures.

Desenvolupament de l'activitat:

Abans d'iniciar l'activitat, el grup s'asseurà en rotllana, de manera que tots es puguin veure i també a la mestra. L'espai que s'emprarà serà l'aula de 5 anys.

La primera sessió s'iniciarà amb la capsa i en Filo sortirà per saludar tot el grup. Després els dirà que vol saber quin referent femení tenen tots els infants, perquè ells ja saben quin referent té el titella, na Frida Kahlo. Però abans de saber-ho, voldrà compartir un últim conte "La princesa vestida con una bolsa de papel". Abans d'iniciar la seva lectura, es faran preguntes de la portada del llibre: "Què veis en aquest dibuix?", "Pensau que el drac és bo?", "Creieu que aquesta nina és de veres una princesa?", etc. Una vegada analitzada la portada, s'iniciarà el contacontes. Com a les altres activitats, la mestra emprarà les il·lustracions del llibre per facilitar la comprensió lectora i captar millor l'atenció dels infants.

Quan la mestra hagi acabat de contar el conte, es recordaran ràpidament les normes de la conversa (si és necessari). Després en Filo els demanarà una pregunta: "Qui és la vostra heroïna i per què?". Si en un primer moment els infants no saben donar una resposta, la mestra els ajudarà posant un exemple: "la meva heroïna és la meva germana perquè sempre m'anima quan estic trista". A més, també pot fer-ho amb preguntes com, "qui és la nina/dona més important i per què?". Per tant, es tracta de fer-los reflexionar sobre les seves pròpies vivències amb les dones del seu entorn. Cal dir que la mestra anotarà cada una d'aquestes respostes per emprar-les a la següent sessió.

Aquesta primera sessió es donarà per acabada quan tots els infants hagin aportat el seu referent femení de forma argumentada. En Filo es mostrarà molt interessat en les aportacions dels infants i els demanarà que portin una fotografia d'aquesta persona per al proper dia.

La segona sessió s'iniciarà amb els infants asseguts en cadires i amb una taula pròpia per poder treballar. Aquest cop a la capsa només hi haurà en Filo per demanar-los si han portat una fotografia dels seus referents. Llavors la mestra els donarà un full A4 on hauran d'escriure

el nom del referent i fer un dibuix sobre aquest. D'aquesta manera treballarem i estimularem la lectoescriptura. A més, també pot servir per saber en quin etapa es troba a l'infant (Roig, 2016):

- **Esriptura no diferenciada:** en aquest moment, no hi ha una diferenciació entre “dibuixar” i “escriure”. Per tant, l'infant representa l'escriptura a través de cercles, ratlles, gargots, etc.; i no a través de lletres convencionals.
- **Esriptura diferenciada:** l'infant ja diferencia entre l'acció d'escriure i la de dibuixar. Per tant, comença a representar alguna lletra i també poden aparèixer nombres.
- **Esriptura sil·làbica:** en aquesta etapa, l'infant descobreix que les lletres poden representar parts de la paraula (la síl·laba). Normalment, per cada síl·laba escriuen una lletra qualsevol; per exemple, un infant escriu *CIO* per referir-se a la paraula pan-te-ra (tres lletres, tres síl·labes).
- **Esriptura alfabètica:** en aquest moment, l'infant escriu una lletra per cada so de la paraula.

Una vegada hagin acabat, la mestra aferrarà cada full A4 en una cartolina A3, on hi haurà la fotografia que han portat i l'argument que varen donar l'altre dia sobre el seu referent. Per tant, quedarà així:

 <p>FOTOGRAFIA</p>	<p>ARGUMENTACIÓ</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"><hr/><hr/><hr/></div>
<p>EL MEU REFERENT ÉS</p> <hr/>	
<div style="background-color: #4a7ebb; color: white; padding: 20px; border: 1px solid black;"><p>DIBUIX INFANT</p></div>	

Aquestes cartolines es penjaran a l'aula, per a què els infants puguin observar-les sempre que ho necessitin.

Observacions:

Aquesta activitat constarà de dues sessions: la primera de 15-20 minuts i la segona de 20 minuts.

Durant la conversa de la primera sessió, la mestra enregistrarà les aportacions amb una gravadora de veu i, si fos possible, hi haurà una segona mestra que apuntarà i observarà les aportacions que fan els infants. Això servirà per saber què ha dit cada infant sobre el seu referent.

L'activitat plàstica serà per exposar-la en un espai on la comunitat educativa pugui accedir (passadís, aula, etc.).

5.5. Avaluació

Per avaluar tota aquesta proposta s'elaborarà una documentació. Per això és tan important l'observació dels infants en el moment del conte i el de les converses. És vital deixar anotat i enregistrat allò que fa l'alumnat, a través de gravacions de veu, fotografies i anotacions de la mestra.

Pel que fa a nivell grupal, en aquesta documentació s'intentarà reflectir el procés de canvi, sobre els estereotips de gènere, que han viscut els infants a través de la literatura infantil. Per tant, es crearà un plafó on hi haurà fotografies, que reflecteixin els moments més destacables, i un text. La part escrita constarà de resumir el procés: la descoberta d'estereotips de gènere, la ruptura d'aquests, la visibilitat de dones històriques (Frida Kahlo), etc. A més, també es destacarà la importància de la literatura com a recurs principal per poder relacionar el món imaginari amb el món real. D'aquesta manera s'hauran pogut arribar a certes conclusions gràcies als contes i a les rondalles, que han possibilitat la reflexió sobre aquesta temàtica.

Pel que fa a nivell individual, a cada sessió s'observaran un nombre determinat d'infants (3-4 màxim) per analitzar certs ítems:

- Es distreu durant la sessió? En cas afirmatiu, per quin motiu?

- Quin nivell d'atenció té durant l'activitat?
- Quin nivell de participació té? En cas de ser baix, per quin motiu?
- Mostra interès en el moment del conte?
- Té interès en la conversa?
- Quin tipus d'aportacions reflexives fa?
- Li costa reflexionar?

Per tant, a partir de l'observació que faci la mestra podrà respondre aquestes preguntes i ampliar-les, en cas necessari.

6. CONCLUSIONS

En un primer moment aquesta proposta educativa estava pensada per dur-la a terme dins una aula. Com que aquest treball es feia mentre es realitzaven les pràctiques de 3-6 anys, a l'escola Miquel Duran i Saurina, es va pensar que era una bona oportunitat per poder observar i documentar les intervencions amb els infants, en cada activitat preparada. Tot i així, això no ha estat possible degut a la pandèmia del COVID-19, que ha provocat que el govern espanyol decretés l'estat d'alarma i, per tant, ha obligat el tancament de les escoles i que les famílies es quedin a casa. Per aquest motiu no s'ha pogut aplicar la proposta ni tampoc fer-hi millores en aquells aspectes necessaris (recursos materials i humans, temporalitat, avaluació, etc.). Cal dir que a l'hora de dissenyar aquesta proposta s'ha intentat ajustar-la al màxim a la realitat, ja que així es podrà fer servir en un futur.

Per altra banda, aquest treball m'ha servit per adonar-me dels múltiples aspectes que s'han de tenir en compte per poder organitzar activitats. Crec que un dels més importants és la manera en què es presenta el material i la proposta, ja que és aquí on podem despertar l'interès i la motivació de l'infant. Però, en cas que no funcionés l'activitat, sempre s'haurien de preveure alternatives. Per això, la mestra hauria de ser flexible i observadora per atendre i cobrir les necessitats dels infants (per exemple, si un dia es troben més moguts, l'activitat, més tranquil·la, es pot fer en un altre moment).

Pel que fa a la literatura infantil, ha de ser un recurs al qual els infants han de poder accedir i se n'han d'enriquir fàcilment, ja sigui a través de l'escola o de les famílies. Això es deu, com ja s'ha esmentat al llarg del treball, a la seva importància i als grans avantatges que té (fomenta

l'imaginari dels infants, presenta models narratius i poètics diversos, esdevé una font de coneixement sobre la cultura d'un poble, etc.). Per tant, hem de posar especial atenció a aquell grup que presenta més dificultats per accedir-hi, com per exemple, moltes famílies amb nivells socioeconòmics i socioculturals baixos.

Finalment, tot aquest projecte ha girat al voltant d'una visió feminista, la qual intenta treballar en la ruptura dels estereotips sexistes que ens trobam constantment en la societat. Per tant, si volem formar uns bons ciutadans, crec que és important començar a parlar d'aquest tema (entre d'altres) a l'etapa d'infantil. Els infants han de ser conscients del que hi ha actualment en el món que ens envolta i què és el que volen canviar. Això serà possible si utilitzam com a eina principal el diàleg i la reflexió, ja que seran recursos que tindran adquirits i sabran emprar a l'etapa adulta. També, els adults, models i referents dels nins i de les nines, tenen la tasca de treballar aquesta igualtat de gènere a partir del canvi dels comportaments i de les actituds sexistes.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Abad, Mª Luisa (2014). "Educar con perspectiva de género en el segundo ciclo". *Aula de infantil*, (75), 18-21.

Alcover, Antoni M^a (1916). *Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó*. Tom VII. Sòller. Estampa de "La Sinceridad", 91-116.

Bassa, Ramon i Bonner, Aina (2009). *Na Magraneta*. Col·lecció De mica en mica. Palma: Editorial Moll.

Cali, Davide i Barbanègre, Raphaëlle (2017). *Blancanieves y los 77 enanitos*. Madrid: Anaya.

Colomer, Teresa (2005). "El desenlace de los cuentos como ejemplo de las funciones de la literatura infantil y juvenil". *Sociedad Lectora y educación*, 203.

Colomer, Teresa (2013). "La literatura infantil: una minoría dentro de la literatura". *A forza das minories. La fuerza de las minorías. The Strength of Minorities. 32 Congreso Internacional de IBBY*. Madrid. OEPLI, 94 – 102.

<https://www.oepli.org/desc/pag/ActasIbby2010.pdf#page=94>

Díez, Antonio; Brotons, Vicent; Escandell, Dari i Rovira, José (2016). *Aprendizajes plurilingües y literarios. Nuevos enfoques didácticos. Aprenentatges plurilingües i literaris. Nous enfocaments didàctics*. Publicacions de la Universitat d'Alacant.

https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/64729/1/Aprendizajes-plurilingues-y-literarios_01.pdf

Elorza, Cristina; Iturbe, Xabier & Puertas, Luisa M^a (2014). “Por qué hablar de igualdad en la escuela infantil”. *Aula de infantil*, (75), 11-13.

Etxaniz, Xabier (2004). “La ideología en la literatura infantil y juvenil”. *Cauce*, (27), 83-96.

Sánchez, Mª Isabel i Fan, Gee (2018). *Petita i Gran Frida Kahlo*. 4t edició, Barcelona: Alba.

Fernández, Victoria (2013). “Niñas, ¿mayoría o minoría?”. *A forza das minories. La fuerza de las minorías. The Strength of Minorities. 32 Congreso Internacional de IBBY*. Madrid. OEPLI, 1-5.

https://www.oepli.org/desc/Actas2010/Mesas/Victoria_Fernandez.pdf

García, Manuel (2001). “Representaciones de género y sexismo en la literatura infantil y juvenil: una mirada”. *Textos de Didáctica de la Lengua y la Literatura*, (28), 23-34.

Govern de les Illes Balears (2008). “Annex del Currículum d'Educació Infantil de les Illes Balears” Decret 71/2008 de 27 de juny. BOIB núm. 92, de 2 de juliol de 2008.

Isern, Susanna i Gómez (2018). *Daniela la Pirata*. Madrid: Elkar.

Karrera, Inaki, Soroa, Marian i Bereziartua, Justo. (2014). “La igualdad de los sexos en infantil”. *Aula de infantil*, (75), 24-25.

Landa, Mariasun (2011). “El enfado de las niñas”. *Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil*, (240), 42-46.

Morón, Mª Carmen (2010). “Los beneficios de la literatura infantil”. *Temas para la educación: Revista digital para profesionales de la enseñanza*, (8), 1-6.

Musch, Robert i Martchenko, Michael (1980). *La princesa vestida con una bolsa de papel*. Annick PR.

Payà, Andrés i Chamorro, Beatriz (2017). “El cuento infantil como elemento pedagógico. La revista El Mundo de los Niños (1887 – 1891)”. *El Futuro del Pasado: revista electrónica de historia*, (9), 257-284.

<https://www.elfuturodelpasado.com/ojs/index.php/FdP/article/view/314>

Puig, Irene. de., Sátiro, A. & Grup Iref. (2000). *Tot pensant: recursos per a l'educació infantil*. Girona: Eumo.

Roig, Sebastià. (2016). “El aprendizaje de la escritura – Metodología constructivista de Emilia Ferreiro”. *La Lengua en el Aula de Infantil: del Placer de la Lectura al Juego de la Escritura*. Manuscrit no publicat.

Vintró, Montserrat (2008). “Sexismo en la literatura infantil”. *Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil*, (21), 21-27.

8. ANNEXOS

8.1. Adaptació “Na Tricafaldetes”

A continuació es presenta una adaptació de la rondalla “Na Tricafaldetes”, d'en Jordi des Racó. Com que la versió original tenia un nivell massa complex per a l'etapa infantil, es va optar per fer-ne una versió pròpia, perquè fos més curta i més fàcil d'entendre (vocabulari senzill).

NA TRICAFALDETES

Això era i no era una nina més viva que una centella, na Tricafaldetes. La seva mare va morir quan ella era petita i, més tard, el seu pare es va tornar a casar amb la Senyora Mestra de sa Costura. Aquesta dona no podia veure na Tricafaldetes i un dia va dir al seu home:

- Ja no puc més amb aquesta nina! L'has de treure d'aquesta casa, si no un dia d'aquests no em trobaràs aquí.

L'home no sabia què fer, però per tenir contenta la seva dona, va pensar que havia de fer-li cas.

Un dematí es va aixecar ben prest i va dir a na Tricafaldetes:

- Anem a sa garriga a cercar un feix de llenya!
- Anem! Però, abans aniré a cercar el berenar – va contestar.

Na Tricafaldetes temia que la deixés per sa garriga i per això va agafar una grapada de guixes. Mentre s'endinsaven dins la garriga, anava tirant les guixes cada dues o tres passes, per saber el camí de tornada. Quan varen arribar son pare li va dir:

- Ja hi som. Ara, Tricafaldetes, no t'has de moure d'aquí que un home m'està cridant més avall. Si et mous, no et podré trobar.

Però el seu pare va partir corrents cap a ca seva. Quan va arribar i la dona el va veure sense la seva filla va estar d'allò més contenta i va preparar un bon sopar per celebrar-ho.

Mentrestant, na Tricafaldetes, cansada d'esperar, va saber que son pare no tornaria a cercar-la. Però, gràcies a les guixes que havia deixat pel camí va poder tornar a ca seva. En arribar, va sentir renou de plats dins la casa i el seu pare que deia:

- ¡O Tricafaldetes ma fia!
- ¡O si jo et tenia!
- ¡aqueixa cuixeta de gallina et daria!

Just després de dir això, na Tricafaldetes va tocar la porta i el seu pare en veure-la es va posar molt content. Com que estava empegueït del que havia fet, li va donar el seu tros de carn. La madrastra es va enfadar moltíssim:

- Per què hi ha aquesta nina aquí? Ja no puc més! Me'n vaig d'aquí!
- Te'n vas? Idò vés-te'n! – va dir l'home.

Al cap d'uns dies, quan la madrastra ja no estava tan enfadada, va tornar. Però un altre cop va dir al seu home:

- Ja no puc més amb aquesta nina! L'has de treure d'aquesta casa, si no un dia d'aquests no tornaré mai més. Has de triar entre ella i jo!

L'home no sabia què fer, però, per no fer enfadar més la seva dona, va pensar que havia de fer-li cas, una altra vegada.

Un dematí es va tornar a aixecar ben prest i va dir a na Tricafaldetes:

- Au filla, aixeca't que ens n'anem a cercar un feix de llenya, que ja hem acabat el que teníem.
- Anem! Però, abans aniré a cercar el berenar.

Na Tricafaldetes sabia que tornaria a passar el mateix que l'altre cop i es va ficar figues seques dins la butxaca.

Quan varen partir cap a la garriga na Tricafaldetes va tornar a tirar les figues per saber el camí de tornada. Però, aquesta vegada els acompanyava la seva cussa, que anava darrere, i es menjava el rastre de menjar que tirava l'al·lota. Quan varen arribar, el seu pare va dir:

- Ja hi som! Espera'm aquí filla meva, que em tornen a cridar. No et moguis d'aquí, que després tornaré.

I un altre cop va partir corrents cap a ca seva, deixant la seva filla dins la garriga. Na Tricafaldetes, cansada d'esperar, va decidir tornar a casa seguint el camí de figues seques que havia deixat. Va començar a cercar, però... no en trobava ni una! De cop, va adonar-se que la

cussa s'ho havia menjat tot. Llavors, es va posar molt trista, perquè es trobava perduda i no sabia com tornar.

- Ja està bé de plorar! He de trobar algun lloc o una casa on em vulguin – va dir tota decidida.

Així que va començar a caminar, fins que va trobar una caseta blanca de la qual va sortir una dona.

- Bon dia, senyora, que podria quedar a casa seva aquesta nit?
- Quedar? No saps on et trobes! – va dir-li – Això és la casa del gegant, que és el meu marit. A més, has de saber que s'alimenta de persones. Per tant, te n'has d'anar d'aquí ràpidament.
- No pot ser senyora. No puc tornar a casa perquè mon pare m'ha deixat dins sa garriga i no sé el camí de tornada. Per favor, deixau-me quedar només aquesta nit!
- Està bé... T'amagaré davall el llit perquè el gegant no et mengi.

Quan el gegant va tornar a ca seva va sopar d'allò que li havia preparat la seva dona. Més tard, va sentir olor de carn humana i la senyora, incapaç d'amagar-ho més, li va acabar dient el que havia passat abans.

- Ara estic massa ple per menjar-me-la, però demà me l'engoliré sencera – va dir el gegant.

L'endemà, la senyora va demanar a na Tricafaldetes que preparés llenya per encendre el foc. Després va tirar unes quantes brases als fogons per començar a cuinar el sopar del gegant.

- Au vinga, bufa perquè s'encengui – va dir la senyora.

Na Tricafaldetes, que era molt espavilada, va bufar a l'aire, i no cap a les brases. Així va fer veure que no en sabia.

- Has de bufar al foc! Que no ho entens? Mira com ho faig jo– va dir enfadada.

Quan es va acotar per bufar, na Tricafaldetes va agafar la destrat que hi havia per allà i li va tallar el cap. Després la va cuinar perquè el gegant se la mengés pensant que era ella. Però, abans de partir d'aquella casa es va vestir com un llenyater i se'n va anar.

Quan va arribar el gegant a ca seva tot d'una es va posar a sopar d'allò que havia cuinat na Tricafaldetes. Quan es va acabar el sopar, s'adonà que s'havia engolit la seva dona.

Ben enfadat, va partir per trobar na Tricafaldetes per allò que havia fet. Al cap d'un dia sencer, es va topar amb un llenyater, que en realitat era na Tricafaldetes.

– Bon dia, senyor llenyater! Que no hauríeu vist a una al·lota polissona passar per aquí?

Rep el nom de Tricafaldetes – va demanar el gegant.

– Idò sí que ha passat! Aquesta nina és un dimoni i una polissona! Per això, estic preparant aquest baül per posar-la-hi dins i enterrar-la – va explicar na Tricafaldetes – I què t’ha fet a tu aquesta al·lota?

– M’ha matat la dona i l’ha cuinada per després menjar-me-la – va dir tot enrabiad el gegant.

– Sí que l’ha feta grossa aquesta nina! Doncs em pots ajudar a acabar la feina. Un dels dos s’hauria de ficar dins el baül perquè ha d’estar ben tancat, sense cap forat ni foradí – va explicar-li.

El gegant no s’ho va pensar gens i es va ficar a dins. Quan veia un forat li deia on era i na Tricafaldetes el tapava. Un cop va estar el baül ben tancat, el gegant va demanar-li per sortir.

– No sortiràs! Tu em volies menjar a mi, però et tiraré pel barranc i ja no em faràs cap mal!

I així ho va fer: va pegar una empenta al baül cap avall del gran barranc i aquest no va poder salvar-se. Llavors, na Tricafaldetes se’n tornà a casa del gegant i va trobar un gran tresor. Va pensar d’anar a veure el Rei per explicar-li tot el que li havia passat. Quan aquest la va veure i va escoltar la seva història es va enamorar d’ella i els dos es varen casar.

I conte contat, conte acabat. Si no és mentida, és veritat.

8.2. Llista d’obres literàries per treballar el feminisme

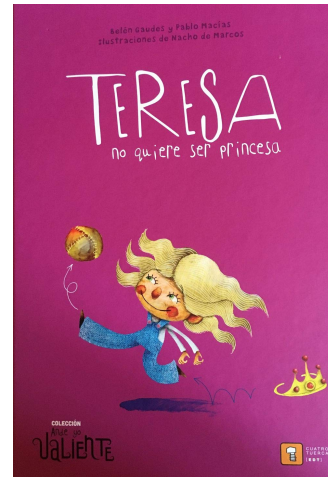
En la següent llista trobarem un recull de contes i àlbums il·lustrats per poder treballar els estereotips de gènere, tant a l’hora de preparar una proposta didàctica, com per estar a la biblioteca d’aula.

Títol: *Teresa no quiere ser princesa*

Autor/a: Belén Gaudes i Pablo Macías.

Editorial: Cuatro Tuercas.

Sinopsis: En aquest àlbum il·lustrat, la mare de na Teresa li explica què és una princesa. Una vegada sap les característiques que té (dolça, submisa, pacient, , elegant, etc.) s'adona que no li agrada ni cuinar, ni esperar, ni ser elegant... Ella vol ser una nina que salta, que juga a la pilota i en el fang i que no necessita ser salvada per ningú.

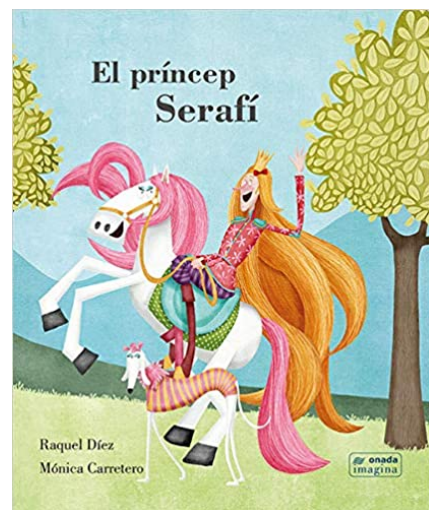
<https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/715my0Pji0L.jpg>

Títol: *El príncep Serafí*

Autor/a: Raquel Díez i Mónica Carretero.

Editorial: Onada Edicions.

Sinopsis: El Príncep Serafí és molt presumit, sensible i espera a ser rescatat. A més, cerca l'amor vertader per contraure matrimoni. Llavors, comencen a arribar pretendents i pretendentes, que no acaben de convèncer el príncep. Finalment, una pirata forta i valenta el rescata, muntada a cavall, i en Serafí s'enamora d'ella i li proposa casar-se. Però, la pirata s'hi nega i l'anima a perseguir els seus somnis i que s'estimi a ell mateix.

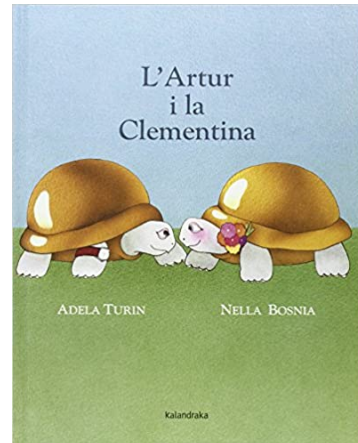
https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51XsxccEfNL._SX414_BO1,204,203,200_.jpg

Títol: *L'Artur i la Clementina*

Autor/a: Adela Turín i Nella Bosnia.

Editorial: Kalandraka.

Sinopsis: És la història de dues tortugues que es casen. Na Clementina té molts somnis, com viatjar a Venècia, tocar instruments, pintar, etc.; però s'ha de quedar a casa per netejar-la i cuinar per al seu marit. N'Artur, per fer-la callar, li porta tot tipus de béns materials relacionat amb els seus somnis (un quadre, una gramola, enciclopèdies, un gerro, etc.). Finalment, na Clementina, cansada de la càrrega de portar a la closca, decideix sortir-ne i anar-se'n a passejar. Fins que un dia ja no torna més, perquè decideix ser lliure vitjant pel món.

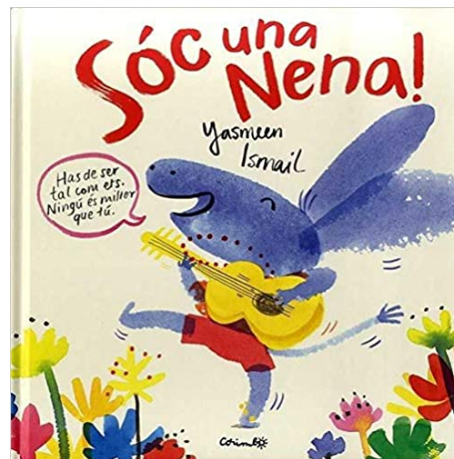
https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51YkftTKTXL._SX396_BO1,204,203,200_.jpg

Títol: *Sóc una nena!*

Autor/a: Yasmeen Ismail.

Editorial: Corimbo.

Sinopsis: A la nina d'aquesta història la confonen constantment amb un nin per les coses que fa. Una nina a la qual li agrada anar a tota velocitat en el seu patinet, saltar a la piscina, tocar la trompeta, fer soroll i botar per tots costats. Una nina que adora tant jugar amb nines com fer una carrera i guanyar-la.

[https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51G31X5N5IL_SX497_BO1,204,203,200 .jpg](https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51G31X5N5IL_SX497_BO1,204,203,200.jpg)

Títol: *Las chicas y los chicos también... ¡pueden!*

Autor/a: Sophie Gourin.

Editorial: Astronave.

Sinopsis: En aquest àlbum il·lustrat, es mostren diferents situacions per rompre amb els estereotips de gènere que s'associen als infants. Per exemple, les nines poden embrutar-se o els nins poden jugar amb nines.

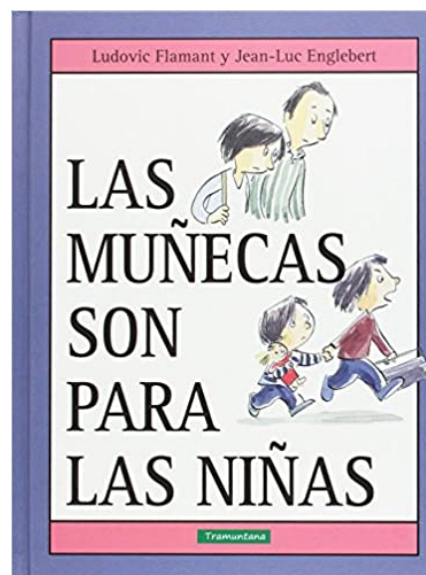
[https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/41IHOhSO7jL_SX497_BO1,204,203,200 .jpg](https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/41IHOhSO7jL_SX497_BO1,204,203,200.jpg)

Títol: *Las muñecas son para las niñas.*

Autor/a: Ludovic Flamant.

Editorial: Tramuntana Editorial.

Sinopsis: En aquesta història, la vida d'una família canvia quan la tia fa un regal al germà petit: una nina, anomenada Teresa. Aquest està encantat i, fins i tot, dorm amb ella. Però, el pare es mostra una mica preocupat i decideix anar a comprar una altra jogueta més "adequada" (per exemple, una espasa, un casc de bomber, etc.). L'infant tria un cotxe per a la seva nina. Tot i així, el pare segueix pensant que les nines no són per als nins, però la mare el fa reflexionar que es tracta de jugar al rol de tenir cura d'una persona.

https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51FnWyx8CCL._SX367_BO1,204,203,200_.jpg

Títol: *Cuentos en verso para niños perversos.*

Autor/a: Roald Dahl.

Editorial: Alfaguara.

Sinopsis: En aquest llibre, Roald Dahl reescriu alguns contes clàssics en vers, canviant certes parts de la història. Per exemple, na Blancaneu és la cap d'una banda de nans, la Caputxeta col·lecciona abrics de pell de llop o el llop vol volar la cases dels tres porquets amb dinamita.

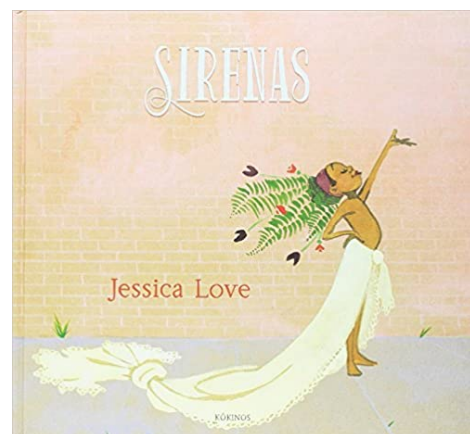
https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51fqd0dS+UL._SX324_BO1,204,203,200_.jpg

Títol: *Sirenas.*

Autor/a: Jessica Love.

Editorial: Kókinos.

Sinopsis: En el següent àlbum il·lustrat, hi apareix en Julián, un nin a qui li agraden molt les sirenes. Aquest s'imagina que es converteix en una i que neda i juga amb els peixos. Quan la padrina d'aquest se'n va a fer-se un bany, en Julián comença a disfressar-se de sirena a partir d'allò que es troba per la casa. Després la padrina es sorprèn de veure-ho i

https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51DN-gR+IZL._SY462_BO1,204,203,200_.jpg

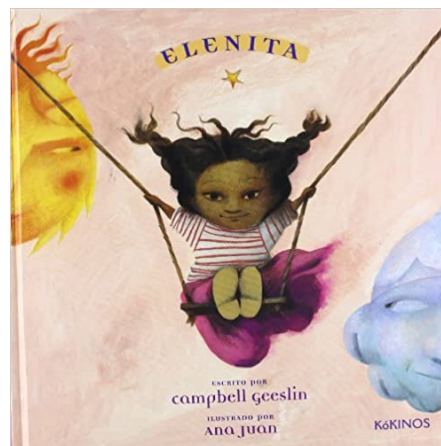
li regala un collar per completar la disfressa.
Finalment, se'n porta el net a una festa de Carnaval.

Títol: *Elenita.*

Autor/a: Campbell Geeslin.

Editorial: Kókinos.

Sinopsis: En aquesta història, Elenita té un somni: ser bufadora de vidre, igual que el seu pare. Però aquest s'hi nega perquè és una nina. Tot i així, la protagonista no es rendeix i decideix començar un viatge ple d'aventures per aconseguir el seu somni.

https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/513BXgyPAIL._SX496_BO1,204,203,200_.jpg

Títol: *La Caputxeta forçada.*

Autor/a: Vivim del cuentu.

Editorial: Baula.

Sinopsis: Aquest llibre tracta de la història de la Caputxeta Vermella, però amb alguns canvis. En aquesta versió, la Caputxeta és una nina amb molta força, tanta que porta moltíssim de menjar amb un sol dit. A més, ella sola és capaç de vèncer el llop ferotge.

https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51Az0nvBzWL. SY485_BO1,204,203,200 .jpg

Títol: *Juliette, chica valiente.*

Autor/a: Rubén B. Caballero i Nerea Kortabitarte.

Sinopsis: Juliette és una nina forta i valenta a qui agrada jugar a pirates amb la seva espasa. A més, aquest personatge es qüestiona el perquè hi ha d'haver diferències de rols entre els nins i les nines (a partir dels rols que marquen els adults i la societat).

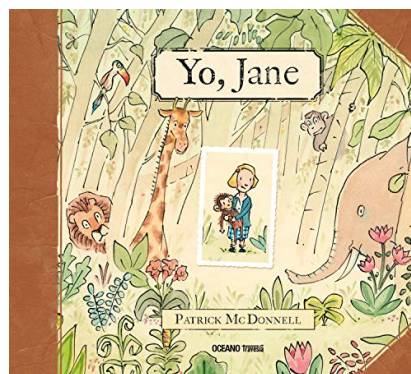
<https://gipuzkoadigital.com/wp-content/uploads/2019/11/37a2c9a9-118d-4687-a3fd-3c0155096f23-2.jpg>

Títol: *Yo, Jane.*

Autor/a: Patrick McDonell.

Editorial: Océano Travesía.

Sinopsis: Aquest llibre conta la història d'una nina, Jane. Aquesta té un gran somni, anar a Àfrica i conèixer els animals que es troben allà. Gràcies a la seva imaginació és capaç de viatjar a aquest continent amb la companyia de la seva moneia. El que no sap és que més endavant aquest somni es farà realitat.

<https://m.media-amazon.com/images/I/61Cjw93EhpL.jpg>

Títol: *Les princeses també es tiren pets.*

Autor/a: Illan Brenman i Ionit Zilberman.

Editorial: Animallibres.

Sinopsis: Na Laura té un dubte molt important que ha sorgit d'una llarga discussió a classe sobre la Ventafocs. El seu amic Marcel ha confessat que aquesta princesa es tirava molts pets. El seu pare, a qui li agraden els llibres, posseeix un llibre secret de les princeses en el qual la Laura trobarà les respostes a tots els seus dubtes.

https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51BYQSs+JuL_SX479_BO1.204.203.200_.jpg